

نقش فرشته بالدار
در هنر ایران و اروپا
(قاجار، بیزانس و رنسانس)

عاطفه نوین

فرشته منسوب به سلطان محمد، قرن دهم هجری

سرشناسه	: نوین، عاطفه، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: نقش فرشته بالدار در هنر ایران و اروپا (قاجار، بیزانس و رنسانس)
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات احمدی پور، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۴ ص.: مصور؛ ۵/۲۱×۱۴/۵ س.م.
شابک	: 978-622-6057-49-3
وضعیت فهرست	: قیفا
نویسی	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۰۹-۱۱۴.
موضوع	: فرشتگان در هنر
موضوع	: Angels in art
موضوع	: نقاشی ایرانی -- تاریخ
موضوع	: Painting, Iranian -- History
موضوع	: نقاشی بیزانسی
موضوع	: Painting, Byzantine
موضوع	: نقاشی رنسانس
موضوع	: Painting, Renaissance
رده کتاب کنگره	: NVV93
ردیف	: ۷۰۴/۹۴۸۶۴
شماره ثبت	: ۵۷۰۹۳۵۸
کتابشناسی	

نام کتاب:	نقش فرشته بالدار در هنر ایران و اروپا (قاجار، بیزانس و رنسانس)
مؤلف:	عاطفه نوین
ناشر:	انتشارات احمدی پور
چاپ اول:	۱۳۹۸
تیراژ:	۱۰۰
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۵۷-۴۹-۳
بها:	۳۵۰۰۰ تومان

هرگونه چاپ و تکثیر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد

۰۱۱۴۱۶۲۳۵۰

۰۹۰۳۴۲۴۰۷۲۸

«به نام آنکه فرشتگان تسبیح گوی/ او هستند»

مقدمه مولف

پرواز و عروج آسمانی به تجربه‌ای تعلق دارد که میان تمامی انسانهای ابتدایی مشترک است. موضوع اساطیری «پرنده، جان و پرواز» جدآمیز از همان عصر پارینه‌سنگی دیده می‌شود. طرح‌های مادی با ماسک پرنده، غارآلتامیرا و سنگ برجسته «مردی با سر پرنده در غار لاسکو» از نمونه‌های تصویری هستند که اندیشه پرواز را بیان می‌دهند.

موجود پرنده که اغلب نماد نفس یا جان شیفته است به افلاک پر می‌کشد. و در این حالت سیری، به تکامل می‌رسد. فرشته یا موجود بالدار، سالک را در مسیر روشنایی به حقیقت مینوی می‌رساند. چنان که جبرئیل نماد عقل معال و روح القدس است یا سیمرغ، که مصدر جان فرض می‌شود. بسیاری از نمادها و کنایات مربوط به زندگی روحانی و پیش از هر چیزی مربوط به قدرت هوش، با تصاویر «پرواز» و بال پیوند دارد. در «ریگ ودا» آمده است هوش سریع‌ترین پرنده است، و «پانا و یمسابی همانا» می‌گویند: «کسی که می‌فهمد بال دارد».

در پایان، مولف مشتاق است که هر گونه پیشنهاد و انتقاد در باره کتاب را از شما خوانندگان محترم دریافت کند تا در ویرایش‌های بعدی لحاظ شوند.

”به پایان آمد این دفتر حکایت همچنان باقیست”

www.ketab.ir

فهرست

۱	مقدمه
۴	ریشه‌یابی واژه فرشته
۵	تفکر پرواز
۸	فرشته در ادیان
۱۵	بارش‌نمایی فرشته
۲۱	ترسیم فرشتگان به صورت مؤنث
۲۳	ایزد بانوی نیکه: یونانیان، رومیان، سلوکیان
۲۳	ایزد بانو نیکه در ایران
۲۴	ایزد بانو ویکتوریا در روم
۲۴	ایزد بانو نیکه در دوران سلوکی
۲۵	ایزد بانو نیکه: در هنر ایران باستان
۲۶	ایزد بانو نیکه در دوره اشکانیان
۲۹	شکل‌گیری مفهوم ایرانی نیکه در دوران اشکانی
۳۱	فرشته بالدار در هنر ساسانی
۳۳	فرشته بالدار از پایان ساسانیان تا آغاز قاجاریه
۳۹	ویژگی‌های هنر نگارگری اسلامی (ایران)
۴۵	تحولات نقاشی در دوره قاجار
۵۱	پیشینه تصویر فرشته در نقاشی ایران
۵۷	فرشته بالدار در هنر قاجاریه
۶۴	تحولات تصویر فرشتگان در دوره قاجار

۶۶	ویژگی‌های تصویر فرشتگان در نقاشی قاجار
۷۱	ویژگی‌های هنر نقاشی بیزانس
۷۸	ویژگی‌های هنر نقاشی رنسانس
۸۰	بررسی تصویری فرشتگان در دوره‌ی بیزانس
۸۲	بررسی تصویری فرشتگان در دوره‌ی رنسانس
۸۴	بررسی تصویری فرشتگان در نگارگری ایران (دوره‌های اسلامی)
۸۹	شباهت‌های تصویری نقاشی فرشتگان
	در دوره‌ی رنسانس و بیزانس با نگارگری ایران (دوره‌های اسلامی)
۹۷	تفاوت‌های تصویری نقاشی فرشتگان ...
۱۰۰	نتیجه‌گیری
۱۰۳	منابع و مآخذ

مقدمه

فرشته، موجودی لطیف و نامرئی با قدرتی فراتر از زمان و مکان می‌تواند برتر از مقتضیات بشری سیر کرده و بین آسمان و زمین به حرکت درآید. فرشته نماد جان یا نفس بالدار است. رمزی که در تمام تمدن‌ها و ادیان، راهیابی به ملکوت را میسر می‌سازد. تصویری از خیال که در پی هماهنگی با خدا و کائنات است و مایه‌ای که حق و خلق، لاهوت و ناسوت و رب و مربوب را پیوند می‌دهد. بسیاری از مفاهیم مقدس با فرشتگان ارتباطی تنگاتنگ دارند؛ نماز و مکان مقدس، بهشت و دوزخ، طبقات آسمان و آیین‌های رزم‌آوری و معراج بدون درک فرشتگان معنای کاملی نخواهد یافت. کشف فضاء دینی به مدد ملائکه و اتصال به «بهشت» یعنی محلی بران بودن «مواره و بی رینج» در قلب آفرینش یا به تعبیری امکان بازیابی حالت پیش از هبوط، با راهنمایی آنها تحقق می‌یابد.

تصاویر و نقاشی‌های فرشته از اهمیت بسیاری برخوردارند چرا که این تصاویر حاوی رموز و اشکال می‌باشند که تفکر در این موجودات آسمانی را خلاصه می‌کنند. با مطالعه در این تصاویر می‌توان بسیاری از مفاهیم مقدس و دینی را، یک جا بازنمایی نمود. نقاشی‌های فرشته ارتباط ادیان و فرهنگ‌ها را ثابت و روشن

می‌نمایند، که چگونه هنر مقدس الهام بخش هنرهای دیگر شده است. حضور فرشته در تصاویر تلاشی برای عینیت دادن به واسطه‌ای میان دنیایی ناپایدار و عالم مشهودات است. حضور فرشته را عموماً در بیشتر نقاشی‌ها و تصاویر بدست آمده در داستانهای می‌بینیم که معنویت محور اصلی آن بوده و انسان در موقعیت ارتباط با عالم ناپایدار قرار دارد؛ همانند داستانهای از معراج حضرت رسول و سفر به آسمان هفتم و دیدار ایشان از دست پرزخ، و یا داستانهای همانند وحی‌های مکرری که از جانب فرشته مکیل جبرئیل بر پیامبر نازل شده است، و یا حتی داستانهای از انجیل مانند بشارت تولد حضرت عیسی (ع) به مریم مقدس و غیره. فرشتگان و حریمی انسانی و زمینی که در دوره‌ای از رنسانس بسیار نقاشی شده‌اند.

فرشتگانی که پیداست از حالت مابین و آسمانی بودن آنها تا مقدار زیادی کاسته شده است. گویی انسانها فرشتگانی هستند که زندگی روزانه خود را در زمین همواره با انسان‌ها سپری می‌کنند نه در آسمانها.

نقاشی فرشتگان در ادوار مختلف تاریخ هنری سرزمین‌های گوناگون گاه مشابه و گاه نیز با هم تفاوت دارند. به عنوان نمونه فرشتگان گاه حالتی افسانه وار به خود می‌گیرند همانند فرشتگان

هفتاد سر که نمونه‌ی آن را در نگارگری معراج نامه شاهرخمی می‌توان دید که برگرفته از نقوش و افسانه‌ها و خدایان کشور هند است. و یا حتی در جزئیات بال فرشتگان و یا حتی جامه‌هایی که به تن دارند و ما شاهد مشابهت‌هایی فراوانی بین شمایل نگاری و هنر یونان و هنر نگارگری ایرانی هستیم و گاه تفاوت‌هایی آشکار نیز در نقاشی با موضوع فرشته دیده می‌شود. کثرت فرشتگان، نحوه قرارگیری و چیدمان آنها در ترکیب بندی‌های نگارگری ایران بسیار تفاوت‌تر از هنر یونان دیده می‌شود. در نگارگری ایران ما شاید فرشتگانی سبک بال هستیم، فرشتگانی که با حالتی سیال و نرم در فضا پرواز می‌کنند و یا به صورت معلق مانده‌اند بدون آنکه سنگینی وزن آنها احساس شود. اما در نقاشی یونان این گونه نیست، فرشتگان حالتی سنگین و به دور از ظرافت (نسبت به نگارگری ایرانی) دارند. سنگینی آنها حتی در حالت پرواز نیز قابل احساس است. بطوری که می‌توان با قاطعیت گفت که در اکثر نقاشی‌های یونان فرشتگان به زمین زمین ایستاده‌اند تا در حال پرواز نشان داده شوند. از این رو تصاویر و نقاشی‌های فرشتگان از اهمیت خاصی برخوردارند چرا که حاوی رموز و اشکالی می‌باشند که تفکر در باب موجودات آسمانی را خلاصه می‌کنند.